

Victoriia O. ROMANENKO,

postgraduate student of the Chair of General and Slavic Linguistics of Odessa Mechnikov National University ; 24/26, Fransuzkiy boulevard, Odessa, 65058, Ukraine; e-mail: vikaromanenko17@gmail.com; tel.: +38 097 5276506

TO THE QUESTION OF THE HISTORY OF THE LINGUISTIC TERMS EMERGENCE: *GENDER, MASCULINITY, FEMININITY*

Summary. The article gives a brief review of the history of the emergence of the linguistic terms gender, masculinity, and femininity. It stresses the importance of political and cultural background of these terms. Special attention is paid to understanding gender problems in the Soviet period.

The subject of our article is the history of the emergence of linguistics terms, such as gender, masculinity, femininity. The aim of our research is to investigate the terms and to reveal the importance of political and cultural background of these terms. The main attention is paid to understanding gender problems in the Soviet period. Gender describes the characteristics that a society or culture delineates as masculine or feminine. Masculinity and femininity are the terms that are often used to identify a set of characteristics, values, and meanings related to gender. In our society, the values tied to masculinity have been generally seen as superior to those associated with femininity. Femininity and masculinity are rooted in the social (one's gender) rather than the biological (one's sex). We understand that femininity and masculinity are based upon social and cultural conditions.

The researcher M. Bohachevska-Chomjak noted that women's issue in the Soviet Union did not have a purely feminist character, it remained a social and political problem. The Soviet government was trying to impose a canon of «working mothers».

The arguments we have presented in this research prove the fact that masculinity and femininity are represented in specific cultural circumstances, along with age and other factors; and what is generally considered to be natural, often turns out to be culturally marked. As a result, it becomes impossible to separate gender from political and cultural intersections in which it functions. To draw a conclusion, one can say that gender serves as a marker of biological, linguistic and cultural context which becomes a personal attribute.

Key words: gender, masculinity, femininity, «women» question in the Soviet period.

Статтю отримано 26.05.2015 р.

УДК 811.161.2'282.2'373.611/.612(477.74)

СВІТЛИЦЬКА Віолета Романівна,

здобувач кафедри української мови Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; 24/26, Французький бульвар, м. Одеса, 65058, Україна; e-mail: 7989447@ukr.net; тел.: +38 063 1306430

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОДУКТИВНОСТІ Й РЕГУЛЯРНОСТІ СЛОВОТВІРНИХ ТИПІВ І ПІДТИПІВ ДЕРИВАТИВ В УКРАЇНСЬКИХ ДІАЛЕКТАХ У ПОРІВНЯННІ З ЛІТЕРАТУРНОЮ МОВОЮ

Анотація. У статті діалектна лексика українських говорів Одещини аналізується з точки зору її словотвірних особливостей: розглядаються способи творення діалектизмів, специфіка використання словотвірних формантів, продуктивність і регулярність словотвірних типів і словотвірних підтипів. В українських діалектах Одещини найбільша кількість дериватів словотвірного типу віддієслівних іменників із суфіксом *-н(a)* і загальним словотвірним значенням 'предметність, яка знаходиться в певному відношенні до дії, названої мотивуючим словом' входить до словотвірного підтипу із частковим словотвірним значенням 'предмет, за допомогою якого виконується дія, названа мотивуючим словом', але відсутній словотвірний підтип із частковим словотвірним значенням 'особа — виконавець дії, названої мотивуючим словом', хоч у літературній мові цей підтип є досить продуктивним і регулярним.

Ключові слова: способи словотворення, діалектна лексика, мотивуюче слово, дериват, словотвірний формант, продуктивність, регулярність, словотвірний тип, словотвірний підтип.

Словотвірний тип — це основна одиниця класифікації похідних слів. Під словотвірним типом розуміють ряд похідних слів, що належать до однієї частини мови і характеризуються такими словотвірними ознаками:

- 1) похідністю від слів однієї частини мови;
- 2) спільним способом словотвору;
- 3) одним словотвірним значенням;
- 4) тотожним словотворчим формантом.

Словотвірне значення у похідних словах — це узагальнене, спільне для певного лексико-семантичного розряду слів значення. Наприклад, слова *косар*, *лікар*, *пекар*, *токар* належать до одного словотвірного типу (далі — СТ), бо всі вони утворені від дієслів (*косити*, *лікувати*, *пекти*, *точити*), мають спільний формант-суфікс *-ар*, спільне загальне словотвірне значення (далі — СЗ) — ‘предметність, яка знаходиться у певному відношенні до дії, названої мотивуючим словом’. До цього СТ не належить іменник *аптека*, який утворюється не від дієслова, а від іменника *аптека*.

СТ можуть бути продуктивними і непродуктивними, регулярними і нерегулярними. Продуктивним буде СТ, що є незамкненим рядом похідних і поповнюється новотворами. Регулярним буде СТ, до якого входить значна кількість дериватів.

Загальне СЗ властиве СТ. Це узагальнене значення, спільне для певного лексико-семантичного розряду слів, яке є результатом впливу категоріального значення форманта на категоріальне і лексичне, тобто лексико-граматичне значення мотивуючого слова [16]. Можна виділяти у межах загального СЗ часткові СЗ. Загальне СЗ — більш абстрактне, часткове СЗ — більш конкретне, часткове СЗ максимально наближене до лексичного значення слів. На основі часткових СЗ у межах СТ виділяють словотвірні підтипи (далі — СП). Наприклад, у межах словотвірних типів віддієслівних іменників із загальним СЗ ‘предметність, яка знаходиться в певному відношенні до дії, названої мотивуючим словом’ можна виокремити такі часткові СЗ (і на їх основі — наступні СП): ‘особа — виконавець дії, названої мотивуючим словом’, ‘предмет, з допомогою якого виконується дія, названа мотивуючим словом’, ‘істота — носій процесуальної ознаки, названої мотивуючим словом’, ‘особа — об’єкт і результат дії, названої мотивуючим словом’, ‘предмет — об’єкт і результат дії, названої мотивуючим словом’, ‘місце дії’, ‘неістота — носій процесуальної ознаки, названої мотивуючим словом’, ‘опредметнена дія, названа мотивуючим словом’.

Ознаки продуктивності / непродуктивності, регулярності / нерегулярності властиві не лише СТ, але і СП. При цьому в літературній мові та в діалектному мовленні продуктивність і регулярність тих самих СТ (СП) може бути різною.

Джерельною базою нашого дослідження став «Словник українських говорів Одещини» за ред. О. І. Бондаря, укладений мовознавцями Одеського національного університету [13]. **Фактична база** дослідження — 800 дібраних із «Словника українських говорів Одещини» дериватів із найбільш прозорою мотивацією. **Об’єктом** дослідження є діалектна лексика українських говорів Одещини, **предметом** дослідження — словотвірні особливості різних за походженням діалектних слів, властивих українським говорам Одещини.

Мета нашої роботи — порівняти продуктивність і регулярність тих самих СТ (СП) української літературної мови й українського діалектного мовлення Одещини, використовуючи результати нашого дослідження, а також дані щодо СТ (СП) української літературної мови, наведені у праці «Словотвір сучасної української літературної мови» [14]. Наприклад, у літературній мові дуже продуктивним і регулярним є СТ віддієслівних іменників із суфіксом *-нн(я)* і СЗ ‘опредметнена дія’. У діалектах Одещини маємо лише поодинокі деривати, що належать до цього СТ:

затикання — «початок процесу тикання на домашньому верстаті» (мотивуюче слово — *затика́ти*);

ко́йлання — «дія за значенням койлати» (мотивуюче слово — *ко́йлати* — «1) збирати линву у коло, щоб було зручно користуватися нею під час рибальства неводом; 2) збирати невід або інші снасті, коли їх треба розстелити на березі для сушіння, або збирати вже просушений невід (снасті) до човна перед виїздом на рибальство»);

замерзання — «час рибальства пізно восени, коли Дунай починає замерзати» (мотивуюче слово — *замерза́ти*);

гарманування — «процес обмолоту зернових за допомогою котка» (мотивуюче слово — *гарманува́ти* — «молотити зерно за допомогою кінного котка на гармані»);

затягання — «процес заправлення молока тягом» (мотивуюче слово — *затяга́ть* — «заправляти молоко тягом»);

виражання — «збирання, підготовка виїзду нареченої до жениха» (мотивуюче слово — *виража́ти*).

СТ віддієслівних іменників із суфіксом *-ник* і СЗ ‘предметність, яка знаходиться в певному відношенні до дії, названої мотивуючим словом’ також має досить високу продуктивність і регулярність у літературній мові. В українських говорах Одещини маємо значно меншу (у порівнянні з літературною мовою) кількість дериватів цього СТ:

бережник — «лісник» (мотивуюче слово — *берегти*);

боронувальник — «людина, яка боронує» (мотивуюче слово — *боронува́ти*); **вертіжник** — «гвинт, на який надягається кільце, що може вертатися в усі боки і через яке протягується ремінний пас, яким за шию припинають свиней або телят» (мотивуюче слово — *вертіти*);

закатник — «повітка, де в негоду зберігають різний сільськогосподарський реманент» (мотивуюче слово — *закотіти*);

годіваник — «вихованець, нерідна дитина» (мотивуюче слово — *годувати*); **набійник** — «пристрій для забивання чіпців під час встановлення снастей» (мотивуюче слово — *набіти*); **прашувальник** — «людина, яка прашує (сапає)» (мотивуюче слово — *прашувати* — «1) прополювати сапою; 2) боронувати»);

спряжник — «заст., супрягач» (мотивуюче слово — *спрягати* (коней));

утиральник — «довгастий шматок тканини для витирання обличчя, тіла, посуду; рушник» (мотивуюче слово — *утирати*).

А СТ віддієслівних іменників із суфіксом *-н(а)* та СЗ 'предметність, яка має певне відношення до дії, названої мотивуючим словом' у діалектах має вищу продуктивність та регулярність порівняно з літературною мовою:

вігребка — «1) гурт рибалок, що разом гребуть веслами; 2) гребіння веслами в час рибальства» (мотивуюче слово — *вигрїба́ця* — «пливти човном, веслючи проти вітру, течії»);

виту́шка — «пристрій для змотування ниток з мітків у клубки» (мотивуюче слово — *ві́ти*);

вишкрїбка — «невеликий буханець хліба, випечений із залишків вишкрябаного з діжі тіста» (мотивуюче слово — *вишкрїба́ти*);

вішалка — «стовп з прикріпленими перекладами, на якому сушать сітки після рибальства» (мотивуюче слово — *віша́ти*);

віянка — «лопаточка для набирання зерна під час віяння» (мотивуюче слово — *ві́яти*);

жа́тка — «знаряддя, яким взимку скошують по кризі очерет» (мотивуюче слово — *жа́ти*);

жа́рничка — «сковорода» (мотивуюче слово — *жа́рити*);

диківка — «спеціальний спосіб покриття хати очеретом за допомогою праника» (мотивуюче слово — *дикува́ти* — «ушивати хату очеретом, вижати взимку, притягуючи дротом і вирівнюючи праником»);

за́вертка — «1) заст., міцна дерев'яна паличка, що вільно повертається на гвинту або великому гвіздку, якою замикали на ніч входні двері; 2) заст., замінники гудзиків до одягу» (мотивуюче слово — *заверта́ти*);

закру́тка — «заст., замінники гудзиків до одягу» (мотивуюче слово — *закрути́ти*);

закля́пка — «заст., кнопка» (мотивуюче слово — *закляпа́ти*);

бі́тка — «прилад для підбивання корінців очерету при покритті хати» (мотивуюче слово — *бі́ти*);

бра́нка — «жінка, яка приймає дітей від породіллі, пологова» (мотивуюче слово — *бра́ти*);

волочу́шка — «примітивне сільськогосподарське знаряддя з тернового гілля, яким у старовину волочили зорану землю» (мотивуюче слово — *волочи́ти* — «боронувати»);

гармано́вка — «час молотби зернових на гармані» (мотивуюче слово — *гарманува́ти*);

гладі́лка — «техн., ковальський засіб для вирівнювання металевих виробів» (мотивуюче слово — *гладі́ти*);

запіка́нка — «підсмажена на вогні риба, здебільшого рибець» (мотивуюче слово — *запіка́ти*);

заплі́тка — «стрічка, що влітають у косу» (мотивуюче слово — *запліта́ти*);

кача́лка — «1) палиця, яку спеціально обліплюють приготованою глиною із соломною й укладають між балками у стелі; 2) деталь вітряка; 3) візок на двох колесах, який становить собою гарно оздоблену скриню для сидіння двох осіб; 4) коток, яким розбивають грудки на полі» (мотивуюче слово — *кача́ти*);

за́тулка — «1) заслінка, якою закривають піч; 2) оса, яка носить мед в очеретину і закриває її грязючкою» (мотивуюче слово — *затуля́ти*);

зату́лка — «заслінка, якою закривають піч» (мотивуюче слово — *затуля́ти*);

ламанка — «пристрій для биття конопель, бительня» (мотивуюче слово — *ламáти*);

ла́танка — «вив'язування з ниток нових вічок у сітці замість зіпсованих» (мотивуюче слово — *латáти*);

чі́стка — «весняне зрізування виноградної лози» (мотивуюче слово — *чі́стити*);

ширито́вка — «машина в млині, що обдирає шкірочку на зерні перед помолом» (мотивуюче слово — *ширитува́ти* — «обдирати шкірочку на зерні перед помолом за допомогою спеціального млинарського пристрою»);

набі́вка — «техн., частина ткацького верстата, через яку проходять нитки основи і за допомогою якої прибиваються одна до другої поперечні нитки» (мотивуюче слово — *набивáти*);

підво́дка — «чорна фарба, якою підводять стіни будинку» (мотивуюче слово — *підво́дити* — «фарбувати долішню частину стіни підводкою»);

поса́дка — «1) гай; 2) груба нитка, якою підв'язують крайні вічка матули до верхів чи сподів невода і волока» (мотивуюче слово — *посади́ти*);

приса́дка — «процес пришивання частини сітки до основної снасті» (мотивуюче слово — *присади́ти*);

розлі́тайка — «широкий короткий жіночий одяг» (мотивуюче слово — *розліта́тися*);

са́джалка — «лопата, якою саджають хліб у піч» (мотивуюче слово — *сади́ти*);

сіянка — «1) дрібна однорічна цибуля для посадки; 2) грядка землі, засіяна сіянкою (рослиною, що вирощується із насіння)»; (мотивуюче слово — *сіяти*);

суканка — «рід веретена для згортання тонких мотузок» (мотивуюче слово — *сукати*);

тирльовка — «1) зганяння до купи стада худоби для відпочинку біля водопою; 2) стягування колод у лісі в одне місце» (мотивуюче слово — *тирлювати* — «стягувати колоди в одне місце»);

трепачка — «дощечка, якою б'ють плоскінь» (мотивуюче слово — *тріпати*);

плавка — «1) простір води, який пропливають човни, тягнучи за собою сітки; 2) час перебування сіток у воді» (мотивуюче слово — *плавати*);

теребілка — «1) пристрій, яким тереблять кукурудзу; 2) прилад, яким роздушують ягоди і кетяги винограду» (мотивуюче слово — *теребіти* — «луштити зерно найчастіше з качанів кукурудзи, рідше ягоди винограду»);

тріпалка — «прилад, що вибирає кострицю після бительні» (мотивуюче слово — *тріпати*);

тріпачка — «малярія» (мотивуюче слово — *тріпати*).

У межах СТ віддіслівних іменників із суфіксом *-к(а)* і СЗ 'предметність, яка знаходиться у певному відношенні до дії, названої мотивуючим словом', достатньо продуктивного та регулярного в українських діалектах Одещини, можна виділити наступні СП із частковими СЗ:

1) 'особа — носій процесуальної ознаки, названої мотивуючим словом': *брánка*;

2) 'предмет, за допомогою якого виконується дія, названа мотивуючим словом': *виту́шка*; *віянка*; *жа́тка*; *жа́рничка*; *за́вертка*; *за́крутка*; *бі́тка*; *волочу́шка*; *гладі́лка*; *качалка 2, 4*; *зату́лка 1*; *зату́лка*; *ла́манка*; *ширитовка*; *набі́вка*; *підво́дка*; *посадка 2*; *са́джалка*; *суканка*; *трепачка*; *теребілка*; *тріпалка*;

3) 'предмет — об'єкт і результат дії, названої мотивуючим словом': *вішкрі́бка*; *закльо́пка*; *зап'я́канка*; *заплі́тка*; *качалка 1, 3*; *посадка 1*; *сіянка 1*;

4) 'істота — носій процесуальної ознаки, названої мотивуючим словом': *зату́лка 2*;

5) 'неістота — носій процесуальної ознаки, названої мотивуючим словом': *розліта́йка*; *тріпачка*; *вігребка 1*;

6) 'місце дії, названої мотивуючим словом': *вішалка*, *сіянка 2*; *плавка 1*;

7) 'опредметнена дія, названа мотивуючим словом': *вігребка 2*; *диківка*; *гармановка*; *ла́танка*; *чі́стка*; *приса́дка*; *тирльовка*; *плавка 2*.

У діалектах Одещини найбільша кількість дериватів СТ віддіслівних іменників із суфіксом *-к(а)* і загальним СЗ 'предметність, яка знаходиться в певному відношенні до дії, названої мотивуючим словом' входить до СП із частковим СЗ 'предмет, за допомогою якого виконується дія, названа мотивуючим словом', але відсутній СП із частковим СЗ 'особа — виконавець дії, названої мотивуючим словом', хоч у літературній мові цей СП є досить продуктивним і регулярним.

Отже, продуктивність і регулярність СТ і СП в українському діалектному мовленні Одещини та у літературній мові мають досить значні відмінності.

Література

1. Бевзенко С. П. Діалектні групи і говори української мови / С. П. Бевзенко. — Одеса: ОДУ, 1975. — 120 с.
2. Бевзенко С. П. Українська діалектологія / С. П. Бевзенко. — К. : Вища школа, 1982. — 352 с.
3. Бондар О. І. Розвиток лексичної семантики у говорах Одещини на тлі процесів української літературної мови / О. І. Бондар // Мова: структура, суспільство, культура: Збірник наукових статей. — Одеса: ОНУ, 2012. — С. 119–127.
4. Горпинич В. О. Сучасна українська літературна мова. Морфеміка. Словотвір. Морфонологія / В. О. Горпинич. — К. : Вища школа, 1999. — 251 с.
5. Гриценко П. Ю. Ареальне варіювання лексики / П. Ю. Гриценко. — К. : Наукова думка, 1990. — 332 с.
6. Дзєндзелівський Й. О. Лінгвістичний атлас Закарпатської області УРСР / Й. О. Дзєндзелівський. — Ужгород: Ужгородський держ. ун-т, 1958–1960. — Ч. 1–2.
7. Дзєндзелівський Й. О. Конспект лекцій з курсу української діалектології / Й. О. Дзєндзелівський. — Ужгород: Ужгородський держ. ун-т, 1965. — 99 с.
8. Дроздовський В. П. Говірки Ізмаїльщини (на матеріалі Татарбунарського, Саратського і суміжних з ними районів) / В. П. Дроздовський // X Республіканська діалектологічна нарада. — К. : АН УРСР, 1959. — С. 34–38.
9. Жилко Ф. Т. Нариси діалектології української мови / Ф. Т. Жилко. — К. : АН УРСР, 1966. — 440 с.
10. Ковалик І. І. Словотвір і лінгвістична географія / І. І. Ковалик // X Республіканська діалектологічна нарада. — К. : АН УРСР, 1959. — С. 9–12.
11. Москаленко А. А. Словник діалектизмів українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко. — Одеса: ОДУ, 1958. — 80 с.
12. Москаленко А. А. Специфічна лексика українських говірок Одеської області / А. А. Москаленко // Наукові записки Одеського державного педагогічного інституту ім. К. Д. Ушинського. — Одеса: ОДПІ, 1960. — Т. XXV. — С. 65–78.

13. *Словник українських говорів Одещини* / за ред. О. І. Бондаря. — Одеса: ОНУ, 2011. — 222 с.
14. *Словотвір сучасної української літературної мови*. — К. : Наукова думка, 1979. — 591 с.
15. *Хаценко Л. І.* Вивчення діалектів української мови в другій половині ХХ століття / Л. І. Хаценко // *Записки з українського мовознавства*. — Одеса: Астропринт, 2003. — Вип. 12. — С. 239–245.
16. *Хрустик Н. М.* Проблеми морфемного, словотвірного та етимологічного аналізу / Н. М. Хрустик. — Одеса: Фенікс, 2011. — 114 с.

Referenses

1. *Bevzenko S. P.* Dialektni hrupy i hovory ukrayins'koji movy / S. P. Bevzenko. — Odesa: ODU, 1975. — 120 s.
2. *Bevzenko S. P.* Ukrayins'ka dialektolohija / S. P. Bevzenko. — K. : Vyshcha shkola, 1982. — 352 s.
3. *Bondar O. I.* Rozvytok leksychnoi semantyky u hovorakh Odeshchyny na tli procesiv ukrayins'koji literaturnoi movy / O. I. Bondar // *Mova: struktura, suspil'stvo, kul'tura: Zbirnyk naukovykh statej*. — Odesa: ONU, 2012. — S. 119–127.
4. *Horpunych V. O.* Suchasna ukrayins'ka literaturna mova. Morfemika. Slovotvir. Morfonolohiya / V. O. Horpunych. — K. : Vyshcha shkola, 1999. — 251 s.
5. *Hrytsenko P. Yu.* Areal'ne varyyuvannya leksyky / P. Yu. Hrytsenko. — K. : Naukova dumka, 1990. — 332 s.
6. *Dzendzelivs'kyj Y. O.* Linhvistychnyy atlas Zakarpats'koji oblasti URSSR / Y. O. Dzendzelivs'kyj. — Uzhhorod: Uzhhorods'kyj derzh. un-t, 1958–1960. — Ch. 1–2.
7. *Dzendzelivs'kyj Y. O.* Konspekt lekeij z kursu ukrajins'koji dialektolohiji / Y. O. Dzendzelivs'kyj. — Uzhhorod: Uzhhorods'kyj derzh. un-t, 1965. — 99 s.
8. *Drozdovs'kyj V. P.* Hovirky Izmayil'shchyny (na materialy Tatarbunars'koho, Sarats'koho i sumizhnykh z nymy rajoniv) / V. P. Drozdovs'kyj // *X Respublikans'ka dialektolohichna narada*. — K. : AN URSSR, 1959. — S. 34–38.
9. *Zhylko F. T.* Narysy dialektolohiji ukrajins'koji movy / F. T. Zhylko. — K. : AN URSSR, 1966. — 440 s.
10. *Kovalyk I. I.* Slovotvir i linhvistychna heohrafija / I. I. Kovalyk // *X Respublikans'ka dialektolohichna narada*. — K. : AN URSSR, 1959. — S. 9–12.
11. *Moskalenko A. A.* Slovnyk dialektyzmiv ukrayins'kykh hovirok Odes'koji oblasti / A. A. Moskalenko. — Odesa: ODU, 1958. — 80 s.
12. *Moskalenko A. A.* Speyichna leksyka ukrayins'kykh hovirok Odes'koji oblasti / A. A. Moskalenko // *Naukovi zapysky Odes'koho derzhavnoho pedahohichnoho instytutu im. K. D. Ushyns'koho*. — Odesa: ODPI, 1960. — T. XXV. — S. 65–78.
13. *Slovnyk ukrajins'kykh hovoriv Odeshchyny* / za red. O. I. Bondaria. — Odesa: ONU, 2011. — 222 s.
14. *Slovotvir suchasnoji ukrajins'koji literaturnoi movy*. — K. : Naukova dumka, 1979. — 591 s.
15. *Khacenko L. I.* Vyvchennia dialektiv ukrajins'koji movy v druhij polovyni XX stolittia / L. I. Khatzenko // *Zapysky z ukrayins'koho movoznavstva*. — Odesa: Astroprynt, 2003. — Vyp. 12. — S. 239–245.
16. *Khrustyk N. M.* Problemy morfemnoho, slovotvirnoho ta etymolohichnoho analizu / N. M. Khrustyk. — Odesa: Feniks, 2011. — 114 s.

СВЕТЛИЦКАЯ Виолетта Романовна,

соискатель кафедры украинского языка Одесского национального университета имени И. И. Мечникова; Французский бульвар, 24/26, г. Одесса, 65058, Украина;
e-mail: 7989447@ukr.net; тел.: +38 063 1306430

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОДУКТИВНОСТИ И РЕГУЛЯРНОСТИ СЛОВООБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ТИПОВ И ПОДТИПОВ ДЕРИВАТОВ В УКРАИНСКИХ ДИАЛЕКТАХ ПО СРАВНЕНИЮ С ЛИТЕРАТУРНЫМ ЯЗЫКОМ

Аннотация. В статье диалектная лексика украинских говоров Одесской области анализируется с учётом её словообразовательных особенностей: рассматриваются способы словообразования диалектизмов, специфика использования словообразовательных формантов, продуктивность и регулярность словообразовательных типов и подтипов. В украинских диалектах Одесской области наибольшее количество дериватов словообразовательного типа отглагольных существительных с суффиксом *-н(а)* и общим словообразовательным значением 'предметность, находящаяся в определённом отношении к действию, которое названо мотивирующим словом' входит в словообразовательный подтип со словообразовательным значением 'предмет, с помощью которого выполняется действие, названное мотивирующим словом', но отсутствует подтип со словообразовательным значением 'исполнитель действия, названного мотивирующим словом'. Однако в литературном языке этот подтип является весьма продуктивным и регулярным.

Ключевые слова: способы словообразования, диалектная лексика, мотивирующее слово, дериват, словообразовательный формант, продуктивность, регулярность, словообразовательный тип, словообразовательный подтип.

Violeta R. SVITLYTSKA,

researcher of the Ukrainian language chair of Odessa Mechnikov National University; 24/26, Francuzsky boulevard, Odessa, 65058, Ukraine; e-mail: 7989447@ukr.net; tel.: +38 063 1306430

CHARACTERISTICS OF PRODUCTIVITY AND REGULARITY OF WORD BUILDING TYPES AND SUBTYPES OF DERIVATIVES IN THE UKRAINIAN DIALECTS COMPARED TO THE LITERARY LANGUAGE

Summary. The article deals with the analysis of the dialect vocabulary of the Odessa region from the point of view of its word-building peculiarities: the ways of forming dialectisms and the peculiarity of using word-building affixes are analysed in the article, as well as the efficiency and regularity of word formation types and subtypes. The highest number of word-forming derivatives in the Ukrainian dialects of the Odessa region make up those built up by verbal nouns with the suffix -k(a) and the total value of word-formation 'thingness, which has a certain relation to the action which is defined by the motivating word'. Such dialect derivatives typically belong to the subtype with the derivational value 'item used for performing the action defined by the motivating word'. However, these dialectisms do not belong to the subtype with the word-formation meaning 'performer of the action which is defined by the motivating word'. However, this subtype is very productive and regular in the literary Ukrainian language.

Key words: ways of word-building, Ukrainian dialect vocabulary, motivator, derivative, word-building affix, productivity, regularity, derivational type, derivational subtype.

Статтю отримано 12.05.2015 р.

УДК 811.161.2'373.2:119:303.024:821.161.2'06

СЕМЕНЕНКО Олександра Юрївна,

кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики Одеського національного університету імені І. І. Мечникова; Одеса, Україна;

e-mail : wyna@bk.ru; тел.: +38 (048) 7445285; моб: +38 096 1050634; +38 093 0713638

ОПЕРАТОРИ-ВИМІРНИКИ ТЕМАТИЧНОЇ ГРУПИ «РУХОМІ ВМІСТИЩА» ІЗ СЕМАНТИКОЮ МУЛЬТИПЛІЦІТНОСТІ У СУЧАСНОМУ УКРАЇНСЬКОМУ ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ

Анотація. У статті аналізуються особливості функціонування в сучасному українському поетичному дискурсі (як віршованому, так і прозовому) однієї із численних груп конститuentів, що, зазначаючи метафоризації на рівні синтагматики, набувають можливості передавати секундарне значення мультипліцитності, тобто стають операторами функції неозначено великої кількості (НВК). Цю ділянку функціонально-семантичного поля неозначено великої кількості (ФСП НВК), що ґрунтується на мовному образі великого, утворюють засоби вторинної номінації із примарним значенням «рухомі вмістища». Зазвичай значення НВК вони реалізують на рівні нерозкладних кількісно-іменних сполук N_1N_2 (метафоричних квантитативно-генитивних бінарм). Означеною проблематикою, тобто вивченням різних ділянок ФСП НВК, займається ціла низка вчених. У статті зазначено, що на матеріалі української, російської, англійської мов метафоричні квантитативно-номінативні сполуки N_1N_2 із значенням оцінки НВК опрацювали В. М. Вовк, С. О. Швачко, на матеріалі російської та німецької мов — Л. Г. Акуленко, на матеріалі українського художнього мовлення започатковане дослідження різноструктурних засобів вираження поняттєвої категорії НВК О. М. Бонецькою, К. Г. Городенською, А. П. Загнітком, З. О. Митяй, О. Ю. Семененко та ін.

Ключові слова: функціонально-семантичне поле неозначено великої кількості (ФСП НВК), мультипліцитність, оператор функції НВК, генитив-актуалізатор, український художній дискурс.

Функціонально-семантичне поле неозначеної кількості (ФСП НК) визначають як поле оцінної квантитативності, що протистоїть полю власне квантитативності. Значення великої недиференційованої кількості, або мультипліцитності (термін належить Л. Х. Кабальєро Діасу), є для конститuentів-квантитативів цього поля «лише переносним значенням, з яким вони вживаються в експресивному мовленні для посилення кількісної характеристики предмета» [4, с. 18].

Категорійне поняття неозначеної кількості (НК) як самостійне мисленнєво-мовленнєве утворення зазнало бурхливого вивчення в мовознавстві починаючи з середини ХХ ст. Досліджувалися різні ділянки ФСП НК, передусім це стосувалося лексичних і фразеологічних засобів вираження цього значення на матеріалі певної мови або в зіставному аспекті. У російській мові генитивні конструкції із значенням НВК досліджували А. В. Бельський, М. Ю. Тихонова, Т. П. Перетяцько, І. К. Марковський, О. І. Лашкевич, В. В. Новицька та ін. На матеріалі